

De kracht van Almere

Beleidsnota Wet maatschappelijke ondersteuning
gemeente Almere 2010-2014

Gemeente Almere

De kracht van Almere

**Beleidsnota Wet maatschappelijke ondersteuning
gemeente Almere 2010-2014**

A photograph of a woman wearing a light-colored hijab and a dark top, smiling at the camera. She is in a kitchen, with her hands near a stove. The image is covered with a semi-transparent teal overlay. The text is centered in the middle of the image.

‘Je kunt ongeloofelijke dingen doen met de kracht van de mensen..’

Hassania M'rani Alaoui ,Almere 2009

Inhoud

Inhoud	3
Voorwoord	4
Inleiding	5
1. Rick	9
Hoofdstuk 1 De mensen van Almere: burgers, organisaties en gemeenten	10
2. Hassania	15
Hoofdstuk 2 Meedoen	16
3. Hans	21
Hoofdstuk 3 De weg naar ondersteuning	22
4. De heer en mevrouw Lammers	27
Hoofdstuk 4 Passende ondersteuning	28
5. Leonieke	35
Hoofdstuk 5 Uitdagingen voor de toekomst	36
Hoofdstuk 6 Prioriteiten voor 2010 en 2011	41
Hoofdstuk 7 Financieel kader Wmo Almere	43
Overzicht Deelnota's en bijlagen Wmo-nota	48
Overzicht Prestatievelden Wmo	

Voorwoord

We hebben in Almere de afgelopen twee jaar een hele positieve beweging op gang gebracht. Deze beweging stelt de eigen kracht van burgers, cliënten en professionals centraal. Sterker nog we zoeken die eigen kracht op, die overal is.

Ik ben met erg veel plezier en bewondering bezig met de Krachttour door Almere (www.almere.nl/krachttour). Ik zoek mensen en instellingen op die zich voor anderen inzetten. Neem bijvoorbeeld het Atelier A93, waar kunstenaar Fran Thonhauser uiteenlopende groepen zoals mensen met een verstandelijke beperking, laat genieten van hun eigen creativiteit. In deze tour draait het dus om kracht. Want als je zelf kracht hebt, en dat heeft iedereen wel op de één of andere manier, kun je die gebruiken om anderen te helpen.

Steeds opnieuw zoeken we naar wat iemand nog wel kan en leuk vindt. Deze focus op eigen mogelijkheden en zelfredzaamheid heeft vaak een gunstige en gezonde invloed op een beperking die men heeft. Ons uiteindelijke doel is dat iedereen naar vermogen meedoet en blijft meedoen in onze samenleving.

We zijn de uitdaging aangegaan om in de Wmo de omslag van verzorgingsstaat naar participatiestaat te maken en te verankeren. Deze omslag draagt bij aan de leefbaarheid in de buurt.

Om onze focus vast te houden en steeds beter vorm en inhoud te geven hebben we al veel geïnvesteerd in wijken.

Zo bestaan inmiddels de integrale wijknetwerken voor samenwerking van beroepskrachten rond kwetsbare burgers. En de sociale cafés waar je ongedwongen en informeel werkpraktijken uitwisselt en de activeringscentra voor mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt. Voor de jeugd en ouders werken nu de Oké-punten voor informatie, advies en opvoedingsondersteuning. Verder gaan we nog krachtiger ruimte geven aan vrijwilligersinitiatieven en de ondersteuning van mantelzorgers.

Toch zijn we er nog niet en daarom ontwikkelen we nieuwe methodes zoals de vragenlijst voor burgers met een ondersteuningsbehoefte. Deze vragenlijst noemen we de EigenKrachtWijzer, want ook deze lijst is vernieuwend doordat niet louter de beperking maar mogelijkheden worden onderzocht. Deze wijzer kan samen met de burger ingevuld worden in een keukentafelgesprek met een professional, maar ook digitaal zullen burgers de wijzer gaan invullen en zo geholpen worden in het zoeken naar de juiste ondersteuning of voorziening.

Door nog intensiever samen te werken en nog meer ruimte te geven aan allerlei initiatieven van burgers, cliënten en organisaties in de stad dragen we bij aan groei van participatie en sociale samenhang. In deze beleidsnota laten we helder zien wat er op stapel staat de komende vier jaren: en dat is veel!

Ik wens u veel leesplezier!

Johanna Haanstra
Wethouder Maatschappelijke Zorg Almere

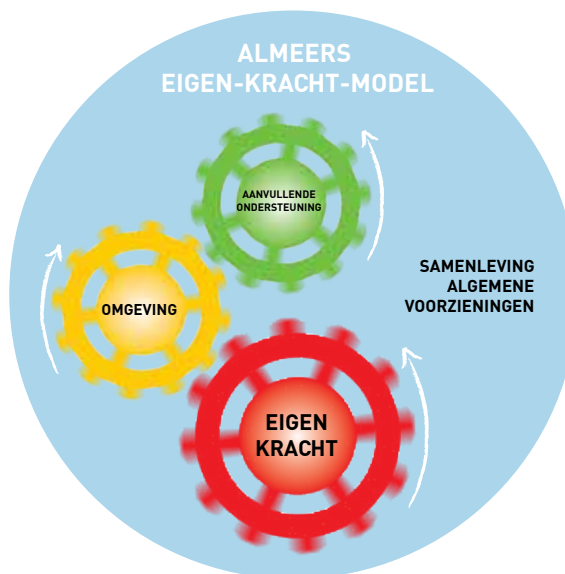
Wethouder Johanna Haanstra reikt de Krachttour-plaquette uit aan de coordinator van De Bouwsteen, het activeringscentrum in Almere Buiten.

De Almeerse aanpak

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) moet er bij gemeenten voor zorgen dat alle burgers kunnen meedoen in de samenleving. Deze beleidsnota is een vervolg op de vorige Almeerse Wmo-nota uit 2008 'U doet mee?!'. In de nota die voor u ligt kunt u lezen dat Almere een bijzondere kijk op de Wmo heeft, en dat Almere de Wmo op een bijzondere manier aanpakt. Doe mee met de kracht van Almere!

De Wmo in Almere gaat over samenleven en meedoen. We hebben de overtuiging dat samenleven en meedoen begint bij de eigen kracht van mensen en bij de krachtbronnen die om hen heen aanwezig zijn. De gemeente doet een uitnodiging aan burgers, organisaties én aan zichzelf om de eigen kracht en de kracht van wijken en buurten te zien en te versterken.

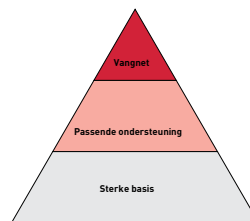

Rood is de *eigen kracht* van het individu. Maak op de volgende pagina's bijvoorbeeld kennis met Rick die worstelt met zijn beperking maar op eigen kracht werkt aan een toekomst met vriendin, een huis en droomt van een eigen sportschool.

Geel is de *omgeving*. Daarmee bedoelen we de steun die iemand krijgt van zijn familie, vrienden of burens. Zoals Birgit die met 24 uurszorg en allerlei aanvullende voorzieningen zelfstandig gaat wonen.

Groen is de *aanvullende ondersteuning*, die soms nodig is ter ondersteuning van de eigen kracht. Zoals bij mevrouw Lammers, die met ondersteuning van huisarts, persoonlijk begeleider en een vrijwilliger de zorg voor haar man weet vol te houden. De raderen rood, geel en groen grijpen in elkaar, zijn voortdurend in beweging en zorgen er samen voor dat iemand zelfredzaam is en zo goed mogelijk kan participeren. Dat noemen we maatwerk.

[De Wmo-piramide laat de manier van denken zien: De basis van de piramide is de samenleving, die zo veel mogelijk op eigen kracht draait. Samen zorgen we ervoor dat die steeds krachtiger wordt. Voor sommige mensen is aanvullende, passende ondersteuning nodig. Een vangnet is nodig voor situaties waarin de aanvullende ondersteuning niet toereikend is. Door eigen kracht versterken we de basis en zijn voorzieningen zo veel mogelijk bereikbaar voor iedereen en zijn aanvullende ondersteuning en vangnet minder nodig.]

In het Wmo-beleid van Almere is de eigen kracht het leidend principe. In deze nota wordt dat duidelijk. De gemeente wil samen met inwoners en organisaties de voorwaarden scheppen voor een sociaal krachtige samenleving, waarin mensen kunnen meedoen omdat zij worden aangesproken op hun kwaliteiten en op hun mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan het leven van anderen. Als het nodig is worden mensen daarin ondersteund. Problemen die mensen hebben krijgen de aandacht die ze verdienen en zien we als het startpunt van persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling.

De kanteling die Almere wil maken is de beweging van zorgen naar ontzorgen: ondersteuning is gericht op het versterken van de eigen kracht en de krachtbronnen in de omgeving. Het aanboddenken is echter nog niet verdreven en vraaggericht werken is niet genoeg. Almere wil de grenzen van deze cultuur opzoeken en overschrijden. De ambitie van Almere is groot, en tegelijk staan we met beide benen op de grond. Veel inzet en aandacht is nodig om de ambities daadwerkelijk te verwezenlijken. En Almere is zich ook bewust van de belemmeringen die er zijn, onder andere in regelgeving en financiering, om de visie in de praktijk te brengen. Soms betekent dit het zoeken naar creatieve wegen om dingen toch te realiseren, soms betekent dit uitstel of zelfs op onderdelen afstel. Almere wil vooral laten zien, aantonen en uitdragen dat de Almeerse eigen Kracht-Aanpak werkt.

Wmo-nota geeft richting

De Wmo is een wet die een groot aantal beleidsgebieden omvat, weergegeven in 9 prestatievelen. Van ondersteuning van jeugdigen tot vrijwilligersbeleid. Van sociale samenhang tot verslaavingszorg. Van voorzieningen voor mensen met een beperking tot versterking van de positie van mantelzorgers. Deze nota beoogt het beleid op al die verschillende terreinen richting te geven. De beleidsinspanningen moeten met de neus dezelfde kant op gaan en elkaar gaan versterken. Hiervoor geeft deze nota de hoofdlijn aan. Deze hoofdlijn geeft richting aan alle inspanningen die de gemeente samen met partners verricht op het gebied van de Wmo. De vraag die dan opkomt is 'wat gaat de gemeente dan concreet doen?' Het antwoord is: heel veel, en dat doen we samen met burgers en partners in de stad. We brengen partijen bij elkaar, we luisteren, we verbinden, we maken samen plannen, voeren die samen uit en kijken naar het resultaat.

Terugblik op de vorige Wmo-nota 'U doet mee'

Dit boekje is een vervolg op de eerdere Wmo-nota 'U Doet Mee'. Een vers beleidsplan waarin we voortborduren op de vorige beleidsnota en voor een aantal onderdelen een andere weg inslaan. Zoals bijvoorbeeld het warehouse voor voorzieningen dat we niet meer in de geplande vorm gaan

uitvoeren. In de Nota 'U Doet Mee' is de Almeerse beleidsvisie al stevig neergezet. Inmiddels zien we dat een dergelijke omslag niet van de ene dag op de andere gerealiseerd kan worden. In de afgelopen twee jaar is hard gewerkt aan instrumenten en methodieken om de omslag te bewerkstelligen, en er zijn vele grote en kleine successen behaald. Maar we weten ook dat we het doel aan de horizon nog niet hebben bereikt. Daarvoor is meer tijd nodig, maar de inspiratie is er. De steen is in de vijver geworpen, nu gaan we door!

Het belangrijkste resultaat dat we de afgelopen 2 jaar hebben behaald is dat we een beweging in gang hebben gezet. Een beweging die de kwaliteiten van mensen voorop stelt, die mensen uitdaagt om een bijdrage te leveren aan de samenleving. De Wmo-projecten in Almere Haven hebben hier een belangrijke rol in gespeeld. We werken meer samen in de wijken, we sluiten aan bij de dagelijkse situatie van mensen, we zoeken goede ideeën op en verbinden ze met initiatieven van anderen.

Daarnaast zijn er natuurlijk allerlei andere resultaten te noemen, bijvoorbeeld: het versterken van vrijwilligersinitiatieven en de activiteiten van zelforganisaties, de activeringscentra in de wijken, het realiseren van het Oke-punt en de samenwerking rondom jeugd en het realiseren van voorzieningen en diensten voor dak- en thuislozen of mensen met een verslaving.

Om te weten of het Wmo-beleid werkt gaat de gemeente ook meten. Daarom is in 2009 een Wmo-monitor ontwikkeld. De leerpunten daaruit verwerken we in deze beleidsnota.

Portretten van Almeerders

In deze beleidsnota laten we burgers van Almere aan het woord over de Wmo. De verhalen van Rick, Hassania, Hans, meneer en mevrouw Lammers en Leonieke spreken voor zich en inspireren ons om ons beleid nog zorgvuldiger vorm te geven en uit te voeren. Hierbij spreken we onze dank uit voor hun openheid en de bereidheid die ook aan anderen te tonen.

Leeswijzer

Deze nota omvat zeven hoofdstukken. Elk hoofdstuk wordt ingeleid door een 'portret' van een inwoner van Almere, waarmee zij het beleid inspireren. Het eerste hoofdstuk begint dan ook bij de mensen van Almere: burgers, maatschappelijke organisaties en gemeente die samen werken aan een sociaal krachtige samenleving.

Het tweede hoofdstuk gaat over 'meedoen'. Over hoe burgers en maatschappelijke organisaties hun kwaliteiten en talenten kunnen inzetten ten behoeve van anderen en de Almeerse samenleving. En wat we kunnen doen om dat te bevorderen.

Het derde hoofdstuk gaat over 'de weg naar ondersteuning'. Over hoe we gaan zorgen dat burgers die ondersteuning nodig hebben, die ook beter kunnen vinden.

Het vierde hoofdstuk gaat over de 'passende ondersteuning', die soms nodig is om zelfredzaam te zijn en te kunnen deelnemen aan de samenleving.

In hoofdstuk 5 – 'uitdagingen voor de toekomst', kijken we wat verder vooruit. Welke ontwikkelingen komen op Almere af en wat betekent dat voor het Wmo-beleid?

In Hoofdstuk 6 staan de conclusies en de prioriteiten voor beleid en uitvoering voor de komende jaren. In hoofdstuk 7 schetsen we het financiële kader van de Wmo in Almere.

Ik heet Rick en ben 21 jaar. Ik woon al mijn hele leven in Almere Stedenwijk. Ik heb 2 broers die zijn 13 en 20 jaar oud; mijn zusje is 9. Het ging niet zo goed met mij op de basisschool. Ze snapten niet wat er met mij aan de hand was. Toen ik 10 was kwamen ze er achter dat ik autisme heb. Ik ben daarna naar De Rede in Lelystad gegaan: een speciale school voor autistische kinderen. Bij ons thuis ging het ook allemaal niet zo goed. Mijn ouders gingen scheiden toen ik 12 was en mijn moeder moest het allemaal alleen doen. Er was weinig geld. Mijn moeder leefde toen van een uitkering. Later vond zij gelukkig werk.

Op mijn 18de ging ik van school af en kreeg ik een Wajong uitkering. Ik ging stage lopen bij 'Tante Truus appeltaart' in Avanti Almere-Haven. Ik hielp toen ook bij het catering-team van Tante Truus. Bij het ROC volgde ik de opleiding Horeca assistent. Daarna heb ik een jaar in Tante Truus in Stad gewerkt. Ik stond vaak achter de kassa omdat ik beter kon rekenen en schrijven dan de anderen. Na een tijdje vond ik het niet meer leuk en saai.

Ik kan goed uitleggen wat autisme is. Ik zit tussen 2 werelden in en voel me niet helemaal thuis in de gehandicapte wereld. Ik zeg altijd 'autisme is geen verstandelijke handicap'. De gewone dagelijkse jachtige wereld kan ik ook niet helemaal aan. Ik weet dat ik bij sommige dingen hulp nodig heb. Ik zit in het politiek panel omdat ik meer begrip wil voor mensen met autisme.

Ik weet soms niet waar ik aan toe ben, mensen begrijpen mij vaak niet. Er zijn heel veel mensen met mij bezig geweest en daar wordt het alleen maar moeilijker van. Ik zou graag één iemand willen die alles voor mij uitzoekt en regelt en mij steunt. Ik wil graag mensen ontmoeten, ik kan er goed over praten, ik zeg altijd 'ik heb mij erover heen gezet'.

Mijn hobby's zijn: fantasie, Anime en Capoeira (een vechtsport). En mijn dromen voor de toekomst zijn een eigen school beginnen in mijn sport. Ik wil graag gevarieerd werk doen bijvoorbeeld in een magazijn. Ik wil zo zelfstandig mogelijk leven en in de toekomst samenwonen met mijn vriendin. En het allerliefste wil ik een ontmoetingsplek voor autisten waar ik met mijn vrienden kan praten.

Hoofdstuk 1 De mensen van Almere: burgers, organisaties en gemeente

.... mijn dromen voor de toekomst zijn een eigen school beginnen in mijn sport. Ik wil graag gevarieerd werk doen, bijvoorbeeld in een magazijn. Ik wil zo zelfstandig mogelijk leven en in de toekomst samenwonen met mijn vriendin. En het allerliefste wil ik een ontmoetingsplek voor autisten waar ik met mijn vrienden kan praten....

[Rick: Ik kan goed uitleggen wat autisme is. Ik zit tussen 2 werelden in en voel me niet helemaal thuis in de gehandicapte wereld. Ik zeg altijd "autisme is geen verstandelijke handicap." De gewone dagelijkse jachtige wereld kan ik ook niet helemaal aan. Ik weet dat ik bij sommige dingen hulp nodig heb. Ik zit in het politiek panel omdat ik meer begrip wil voor mensen met autisme.]

De dromen van Rick gaan over zijn eigen kracht en zijn eigen mogelijkheden. In het Wmo-beleid van de gemeente staat de eigen kracht van mensen centraal. Het vergroten van de kracht van Almere kunnen burgers, maatschappelijke organisaties en gemeente alleen maar als ze samenwerken. Dit hoofdstuk gaat over de stappen die we zetten om de positie van elke partner te verstevigen en de samenwerking te versterken.

Burgers en cliënten vergroten hun eigen kracht

Almere is ervan overtuigd dat participatie van mensen begint bij de eigen kracht en de eigen verantwoordelijkheid van mensen. In de huidige samenleving zijn we dat wat kwijtgeraakt. Specifiek op het gebied van het verlenen van maatschappelijke zorg heeft het marktdenken en de nadruk op verzekerde rechten geleid tot claimgericht gedrag en een toenemende zorgafhankelijkheid. De nadruk op beheersen en verantwoorden heeft geleid tot het opknippen van de zorg en daarmee ook van mensen. En ook wij als beleidsmakers en professionals zijn een beetje besmet. We gaan mee in de cultuur van verantwoorden en afrekenen. En zijn geneigd tot het bieden van steeds meer zorg en het overnemen van de eigen verantwoordelijkheid. Almere acht dit een heilloze weg en wil deze spiraal doorbreken. De nadruk moet liggen op een hoge kwaliteit van leven en die begint bij de eigen kracht en de eigen mogelijkheden van mensen. Op problematiek die mensen hebben wordt een passend antwoord gegeven, indien nodig wordt aanvullende ondersteuning geboden. De gemeente nodigd burgers van Almere uit verantwoordelijkheid te nemen voor hun leven en een actieve bijdrage te leveren aan het leven van anderen en aan de samenleving.

Een ouder echtpaar woont in Almere. Zij kennen weinig mensen, hun gezondheid gaat de laatste jaren sterk achteruit. Maar vooral rondkomen wordt steeds moeilijker. De koelkast gaat kapot en er is geen geld voor een nieuwe. En de hand ophouden bij de sociale dienst, dat zouden ze nooit willen. Maar als hen gevraagd wordt om te komen helpen bij de school in de buurt, willen zij de financiële steun wel accepteren.

Eigen regie op het leven

Burgers van Almere voeren in hoge mate eigen regie op hun leven. Gemeente en maatschappelijke partners stellen hen daartoe in staat door het bieden van voldoende keuzemogelijkheden en keuzevrijheid. Op allerlei onderdelen in het Wmo-beleid en in deze Wmo-nota komt dit terug. Mensen hebben iets te kiezen in Almere: ruim aanbod in voorzieningen en passende ondersteuning en zo nodig begeleiding bij het kiezen. Ook bij het ontvangen van hulp houdt iemand zo veel mogelijk zelf de regie. Professionals zoeken naar het juiste evenwicht tussen actief ondersteuning bieden en terughoudend zijn. Soms begeleiden met de handen uit de mouwen, soms met de handen op de rug. De gemeente spant zich in om training van professionals op dit gebied mogelijk te maken.

Nog beter kijken vanuit de burger

Als de gemeente Almere beleid maakt, doet ze dat zo veel mogelijk vanuit het perspectief van de burger. Want mensen hebben geen boodschap aan beleidsterreinen, zorgprogramma's of organisaties. Het enige dat voor een inwoner van Almere telt is de kwaliteit van zijn leven en die van de mensen om hem heen. Maar hierin valt nog veel te leren. Hoe ervaren mensen hun woonomgeving en voelen ze zich thuis in hun buurt? Wat betekent het voor iemand met een beperking om werk te zoeken? Wat voor woningen zijn er nodig voor mensen die ouder worden? Hoe richten we de woonomgeving in zodat mensen met een rolstoel of scootmobiel goed hun weg kunnen vinden? Wat hebben mantelzorgers nodig om hun partner te kunnen blijven verzorgen?

Samenwerken in de stad

De verdere vormgeving van beleid en de uitvoering ervan pakt de gemeente samen op met burgers en maatschappelijke organisaties. Het belang van deze inbreng is groot voor een kwalitatief goed en effectief beleid. Het gaat dan om alle fasen in het beleidsproces: het signaleren van problemen en vraagstukken in de samenleving, het bedenken van nieuwe plannen als oplossing voor die problemen, het invoeren van die nieuwe oplossingen en het nagaan of die nieuwe oplossingen ook echt hebben gewerkt.

De Wmo-Raad is een spiegel voor de gemeente bij het Wmo-beleid. De komende jaren ontwikkelt deze raad nog meer haar voelspriet in de stad, waardoor de praktijk dichter bij het beleid komt te staan.

De Wmo-coalitie voor samenwerking en innovatie

Er zijn de afgelopen jaren op het gebied van de Wmo in Almere veel vernieuwingen tot stand gekomen, die er allemaal toe leiden dat mensen beter en sneller geholpen worden, méér participeren, méér zelfredzaam zijn en langer zelfstandig kunnen wonen. Almere is ambitieus en wil blijven doorgaan met vernieuwen. Om de samenwerking en de vernieuwing in de Wmo ook in de toekomst mogelijk te maken, is de Wmo-coalitie Almere van burgers, professionals en hulpverleners, gemeente en zorgkantoor/zorgverzekeraar opgericht. Wij gaan met elkaar aan het werk in themagroepen. In die groepen kunnen problemen worden gesignaleerd en nieuwe ideeën worden uitgewerkt. Het gaat vooral om problemen en innovaties op het snijvlak van verschillende financieringsstromen. Initiatieven worden aan elkaar geknoopt en we gaan enthousiast aan het werk om de vernieuwingen in de praktijk te brengen.

Het is ook belangrijk om nieuwe afspraken goed vast te leggen zodat vernieuwingen niet stoppen als het geld op is of als de initiatiefnemer vertrekt. Daarom hebben ook de belangrijkste financiers in de Wmo, gemeente en zorgverzekeraar/zorgkantoor met elkaar een financieringsoverleg. Zij kunnen ervoor zorgen dat nieuwe initiatieven worden uitgevoerd.

Oké-samenwerking en opschalingsmodel ook voor volwassenen

Op het gebied van de samenwerking rond jeugd heeft Almere met het OKé-punt de afgelopen jaren belangrijke stappen gezet. Een set van afspraken leidt ertoe dat de samenwerking rond kinderen en gezinnen met opvoedproblematiek sterk is verbeterd.

Het streven is om elementen uit de Oke-samenwerking ook te gaan toepassen bij volwassenen: signalering, doorgeleiding naar de eerst aangewezen organisatie, betrekken van meerdere partijen bij meervoudige problematiek en het vastleggen van afspraken. Instrumenten zijn de EigenKrachtWijzer (zie h. 3), de integrale netwerken in de wijken en de Eigen-krachtconferenties.

[In een Eigen Kracht Conferentie staat de persoon zelf centraal en zijn hele netwerk wordt erbij betrokken. Mensen bedenken samen met familie en vrienden passende oplossingen voor de problemen die er zijn. Mensen zijn er voor elkaar, ondersteunen elkaar en vinden oplossingen met elkaar.]

Het Startblock is een appartementengebouw waar jongeren met en zonder verstandelijke beperking door elkaar wonen. Op de begane grond is een servicecentrum waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, waar ze kunnen internetten, samen kunnen koken, mee kunnen eten, een krantje kunnen lezen, even kunnen poolen of gewoon TV kunnen gaan kijken. Door veranderingen in financiering konden de huur en het beheer niet meer betaald worden. Door met verschillende partijen op te trekken en (tijdelijk) mee te financieren is verdere ontwikkeling mogelijk.

2. Hassania

Hassania woont in de Bouwmeesterbuurt in Almere Buiten. Ze is in 1997 in Almere komen wonen en heeft 2 kinderen, een meisje van 9 en een jongen van 4.

Toen ik kwam heb ik me ingeschreven bij het ROC voor een taal cursus. Ik was toen ook zwanger van mijn dochter. Naast de Nederlandse taal heb ik certificaten gehaald voor Engels en een computer cursus. De gemeente heeft die cursussen betaald. In die periode was het vooral mijn man die alle contacten legde en afspraken maakte met instanties, want ik sprak nog geen Nederlands.

Het solliciteren lukte niet erg met die certificaten. Mensen willen dat je een diploma hebt. In Marokko had ik mijn Licence gehaald in Dierkunde. Dat is hier als 2 jaar universitair Biologie gewaardeerd. In Marokko heb ik ook nog drie jaar verloskunde gedaan. Dat had ik ook graag in Nederland willen doen, maar ik had geen tijd voor de dagopleiding omdat mijn man werkte en ik net een kleintje had. Ik heb toen besloten om een avondopleiding te doen, een lerarenopleiding Natuurwetenschappen. In vier jaar ben ik afgestudeerd aan de HvA. Twee jaar theorie en twee jaar stages. Dat was erg druk met kinderen erbij, maar het was goed te combineren.

Stages vinden was makkelijk. Ik ging bellen en mijn CV sturen. In de intakegesprekken heb ik gewoon over mezelf verteld en heb ik laten zien dat ik enthousiast was over mijn opleiding. Uitsluiting en laten zien dat je ergens achter staat helpen ontzettend. Ik heb geen problemen gehad. Mijn derde stage was in Lelystad, waar ik nu werk. Ik geef daar Natuuroriëntatie: biologie en natuurkunde van VMBO tot HAVO-VWO. Het is een hele drukke baan. Ik vind dat hartstikke leuk, werken met kinderen. Het is een leuke school, en ze hebben me goed begeleid tijdens stage en daarna. Ik heb een goede band met collega's.

Op mijn vrije vrijdag ben ik ook altijd actief. Dan doe ik dingen met de school van mijn kinderen: gastdocent voor projecten. Dan leen ik spullen van school en probeer de kleinere kinderen ook wat te leren. Ik doe ook mee aan het project Bruggenbouwers in de Bouwmeesterbuurt. Je probeert mensen van alle culturen met elkaar in contact te brengen aan de hand van verschillende recepten. Aan tafel gebeurt heel veel. Banden worden daar sterker. De deelnemers hebben ook buiten het project contact. Je komt ze tegen op straat. Je kent elkaar. Alleen al goeiedag en goeiemorgen geeft al veel plezier. Ik vind het leuk in de Bouwmeesterbuurt.

Eigenlijk is het vanaf het begin zo dat de gemeente en ikzelf allebei initiatief hebben genomen. Je wordt sowieso geholpen door mensen. Als je iets wil in de Nederlandse samenleving moet je de kans grijpen. Je wordt geholpen. In mijn land zijn die kansen er niet. Is er geen ondersteuning. Als je hier niks wil doen, is het je eigen fout. Het is niet de schuld van de gemeente, of van iemand anders! Als je je best doet, krijg je altijd ondersteuning van iemand, ze waarderen dat.

Je omgeving hier reageert van: goed van je, ik ben trots op je. Ik krijg daardoor energie van de omgeving. Vooral van Nederlanders als die je bezig zien met taal en andere activiteiten. Als je ziet dat andere mensen dat waarderen, dan krijg je energie en dan ga je door.

Hoofdstuk 2 Meedoen

Hassania: Als ik andere mensen zie zeg ik dat ze hun kansen moeten grijpen. Ik stimuleer ze om iets te doen. De taal blijft moeilijk maar als je je best doet, lukt het. Dat vertel ik ook aan de andere vrouwen, Probeer te praten, een paar woordjes is genoeg. De mensen begrijpen je wel. Proberen, meedoen, doen!

Dit hoofdstuk gaat over het meedoen in de Almeerse samenleving. Hassania laat ons zien hoe zij haar kwaliteiten en talenten inzet ten behoeve van anderen en ten behoeve van de mensen in Almere. Het motto is *iedereen doet mee*. De overtuiging is dat iedereen mogelijkheden en talenten heeft. Door die in te zetten kunnen mensen meedoen en bouwen we een gezonde en betrokken samenleving.

De kracht van het individu

Iedere Almeerse burger speelt een rol in de samenleving. Mensen participeren ieder op hun eigen manier, met hun eigen mogelijkheden, gezondheid, opleidingsniveau of leeftijd. Naarmate mensen beter weten wat hun talenten zijn en beter in staat zijn hun kwaliteiten te benutten, neemt de kwaliteit van leven toe. Mensen zijn dan meer zelfredzaam, en kunnen een grotere bijdrage leveren aan de samenleving.

Hassania: "Eigenlijk is het vanaf het begin zo dat de gemeente en ikzelf allebei initiatief hebben genomen. Je wordt sowieso geholpen door mensen. Als je iets wil in de Nederlandse samenleving moet je de kans grijpen. Je wordt geholpen. In mijn land zijn die kansen er niet. Is er geen ondersteuning. Als je hier niks wil doen, is het je eigen fout. Het is niet de schuld van de gemeente, of van iemand anders! Als je je best doet, krijg je altijd ondersteuning van iemand, ze waarderen dat".

Het Wmo-beleid van de gemeente Almere is erop gericht de kracht van mensen te versterken met het oog op de zelfredzaamheid en participatie. De belangrijkste taak van de gemeente daarbij is het scheppen van de randvoorwaarden waardoor dit mogelijk wordt. Bijvoorbeeld de ondersteuning aan kinderen om via sport of cultuur hun talenten te ontwikkelen, de cursussen politieke participatie of programma's gericht op bewegen en actief leven.

Hassania: "Iedereen moet je op zijn eigen karakter benaderen met andere woorden. Je kan wel met projecten voor de buurt een oproep doen voor mensen om mee te doen. Mensen zoals ik helpen jullie dan om andere mensen te betrekken. Met verhalen kan je ze inspireren. Mensen willen wel maar ze hebben aanmoediging nodig. Als ik jullie kan helpen, doe ik het graag".

Deel je kracht met anderen - de schaal van de wijk

Almere wil mensen nog beter in staat stellen om die actieve burger te zijn die zo'n belangrijke bijdrage kan leveren aan de samenleving. Daarom willen we juist ook inzetten op het mobiliseren van de kracht die mensen hebben en het mobiliseren van andere krachtbronnen in de stad. Er zijn burgers die de handen uit de mouwen steken in hun eigen straat of buurt.

Er zijn burgers die actief zijn voor een bepaalde groep of activiteit in de stad en er zijn ondernemende burgers die hun initiatieven verbinden met de politiek. De rol van de gemeente kan zijn dat we deze mensen en ideeën actief opzoeken en zo nodig ondersteunen. Op het niveau van wijk of stadsdeel wil Almere samen met maatschappelijke organisaties de voorwaarden en het klimaat scheppen waarin deze actieve burgers hun gang kunnen gaan.

We zoeken mensen met goede ideeën, mensen met een groot netwerk, mensen die zich willen inzetten voor een project in hun buurt. We zoeken ook bedrijven met hart voor de Almeerse samenleving. Bedrijven die stageplaatsen kunnen bieden, die faciliteiten ter beschikking willen stellen, die een bijdrage willen leveren aan de omgeving waarin hun bedrijf gevestigd is.

Het initiatief rond de activeringscentra die in enkele stadsdelen zijn ontstaan wordt uitgebreid. Ondersteunen en aan elkaar verbinden van buurtinitiatieven, 'natuurlijke' ontmoetingsplaatsen bevorderen, bewoners betrekken bij de opbouw van hun eigen buurt en de mensen die er wonen, zelfhulpgroepen en zelforganisaties faciliteren, activiteiten organiseren gericht op ontmoeting en participatie. Ook innovatie op dit gebied, zoals de mogelijkheden die informatie- en communicatietechnologie bieden, wordt sterk bevorderd.

Ik doe mee aan het project Bruggenbouwers in de Bouwmeesterbuurt. Je probeert mensen van alle culturen met elkaar in contact te brengen door het koken van verschillende recepten. Aan tafel gebeurt heel veel. Banden worden daar sterker. Vader, moeder, kinderen, alle mensen komen samen rond de tafel aan de hand van koken en gedeelde interesses. We hebben al 13 culturen gevonden. Thais, Afghaans... In Almere zijn er al 100 of 150 nationaliteiten. We zijn begonnen in september en het project is afgelopen in december. Er wordt een boek gemaakt en in de eerste week van maart is er een feest in de Bouwmeesterbuurt. Dan komt er een groot buffet. Het boek wordt uitgereikt aan de deelnemers en komt ook in de boekwinkel. De deelnemers hebben ook buiten het project contact. Je komt ze tegen op straat. Je kent elkaar. Alleen al goeiedag en goeiemorgen geeft al veel plezier. Ik vind het leuk in de Bouwmeesterbuurt.

Vrijwilligerswerk beter benut

Het doen van vrijwilligerswerk is een krachtbron voor het individu en een uitstekende manier om te participeren in de samenleving. Vrijwilligers zijn ook een belangrijke krachtbron voor een gezonde en betrokken samenleving. Almere koestert het vrijwilligerswerk.

Bij vrijwilligerswerk gaat het om het vragen van hulp en het bieden van hulp. En dat kan ook sa-
mengaen. Als je hulp ontvangt kun je op een ander terrein ook weer hulp bieden.

Ten aanzien van het georganiseerde vrijwilligerswerk zijn er belangrijke ontwikkelingen. De vraag naar vrijwilligers neemt toe, het aanbod staat onder druk. De inhoud van vrijwilligerswerk verandert, de taak verzwakt. Van de organisaties die gedragen worden door vrijwilligers en de organisaties die vrijwilligers ondersteunen wordt steeds meer gevraagd, in kwantiteit en kwaliteit. De invoering van de maatschappelijke stages biedt kansen. Dit alles vraagt om heldere kaders en passende ondersteuning.

[In Almere start in 2009 het project Tijd voor Elkaar. Tijd voor Elkaar is een marktplaats voor burenhulp en vrijwilligerswerk. Via een website komen bewoners met elkaar in contact en kunnen zij dingen voor elkaar doen. Een sociaal makelaar gaat bewoners met elkaar in contact brengen. 'Ik wil graag helpen bij het organiseren van een feestje, en ik zoek hulp bij het ophangen van rolgordijnen'. 'Bent U Thai of Chinees en wilt U meer Nederlands leren? Ik kan U daar bij helpen. Dan kunt U mij helpen met mijn Chinees of Thais.']

De speerpunten ten aanzien van vrijwilligerswerk in de komende jaren zijn:

1. Erkennen en waarderen
2. Van matches naar onderhandelen –
een betere afstemming van vraag en aanbod
3. Nieuwe vrijwilligers in beeld. Koester diversiteit
4. Versterken van de samenwerking tussen vrijwilligersorganisaties en professionele organisaties
5. Bevorderen maatschappelijk ondernemen
6. Wijkgericht vrijwilligerswerk

Gewoon wonen

De woning is de uitvalsbasis voor het meedoen in de samenleving. Voor mensen die gezond zijn van lijf en leden luistert de afstand tot voorzieningen en de toegankelijkheid van woning en woon-
omgeving niet zo nauw. Voor mensen met beperkingen wel. Almere streeft ernaar dat mensen zo
gewoon mogelijk kunnen wonen en in hun woning en woonomgeving zo min mogelijk belemme-
ringen ervaren. In de komende jaren wordt bij de planontwikkeling van nieuwe gebieden de parti-
cipatiemogelijkheden van mensen consequent meegewogen. Ook de relatie tussen het wonen en
de noodzakelijke zorg- en welzijnsvoorzieningen worden in ogenschouw genomen.

Er worden voldoende aangepaste of aanpasbare woningen gebouwd zodat voor mensen met be-
perkingen voldoende geschikte woningen beschikbaar zijn.

Samenwerken binnen de gemeente

De Wmo is een wet die gaat over de participatie van burgers. Maar de participatie van burgers is niet exclusief *van* de Wmo. Binnen veel beleidsterreinen van de gemeente speelt participatie een rol. Concreet voorbeeld is de nieuwe Wet participatiebudget, die de wetgeving op het gebied van o.a. inburgering en volwasseneneducatie vervangt. De samenwerking op dit gebied zal leiden tot meer mogelijkheden om mensen sterker te maken en vaardigheden te leren zodat zij een actieve rol in de samenleving kunnen spelen.

Ook op het terrein van wonen, zorg en welzijn is intensieve samenwerking binnen de gemeente essentieel. Op het gebied van sport, cultuur en werk & inkomen en het minimabeleid, dat ook alles te maken heeft met het meedoen van mensen, trekken we samen op. We gaan de komende jaren nog meer de krachten bundelen.

3. Hans

Hans Stuu (61 jaar) werkt als beheerder in het dagactiviteitencentrum (DAC) Jan Steen in Almere. Dit activiteitencentrum biedt dagbesteding aan mensen met een psychiatrische achtergrond. Hoewel Hans hier geen cliënt meer is, heeft hij zelf wel ervaring met de psychosociale hulpverlening in Almere.

Tijdens mijn jeugd ben ik via allerlei instanties in een pleeggezin gekomen. Op een gegeven moment ben ik mijn eigen plan gaan trekken. Ik heb mijn HBS afgemaakt en heb zes jaar psychologie gestudeerd. Daarna ben ik in de hulpverlening gaan werken. Als mantelzorger van een goede kennis van me ben ik in 1995 uit Amsterdam naar Almere verhuisd.

Het was erg moeilijk om werk te vinden in Almere. Daarom ben ik hier onder mijn niveau gaan werken. Door mijn naïviteit heb ik mijn huis opengesteld voor mensen met problemen, die misbruik van mijn vertrouwen gemaakt hebben. Toen een kennis van me werd opgenomen met een alcoholprobleem, vroeg een medewerker van de GGD of het wel goed met mij ging. Het was een opluchting voor me om toen met een hulpvraag te komen. Ik ben erg goed opgevangen door Kwintess, een instelling voor geestelijke gezondheidszorg in Almere.

Toen ik afgekeurd werd voor mijn werk, ben ik in een inkomensval terecht gekomen. Ik heb even via Kompaan gewerkt en verdiende toen veel minder dan voorheen. Door dat inkomen ben ik toen wel mijn zorg- en huurtoeslag kwijtgeraakt. Ik was niet meer in staat om mijn huur te betalen. De stagiair van mijn persoonlijke begeleider heeft mij enorm geholpen door schuldhulp te regelen. Het einde van de problemen is nog niet in zicht, maar ik denk dat ik met behulp van een sociaal raadsman mijn problemen moet kunnen oplossen. Die heb ik nu nog niet maar daar ga ik binnenkort achteraan.

Ik heb goede en minder goede ervaringen met de hulpverlening in Almere. Een verbetering van de hulpverlening zou bereikt kunnen worden door beter met elkaar samen te werken. Van de hulpverleners die zich met mij bezighielden had ik soms het idee dat het allemaal kleine eilandjes waren die ieder voor zich erg hun best deden.

Ook vind ik het een slechte zaak dat er geen WMO-loket is. Mensen die het echt nodig hebben zijn niet op de hoogte en voor hen is het niet duidelijk waar ze terecht kunnen met vragen. Eigenlijk zou je vanuit de gemeente iemand moeten laten vertellen op een dagactiviteitencentrum wat de WMO inhoudt.

Ik werk nu als beheerder bij het dagactiviteitencentrum in Haven. Ook ben ik lid van de cliëntenraad. Het feit dat de psychosociale hulp niet meer binnen de AWBZ valt, baart mij zorgen. Op deze manier valt een bepaalde groep mensen in Almere buiten de boot. De WMO heeft wat mij betreft nog geen goede dingen gebracht, want ik weet nog helemaal niet waar ik aan toe ben.

Hoofdstuk 3 De weg naar ondersteuning

Hans: Ik heb goede en minder goede ervaringen met de hulpverlening in Almere. Van de hulpverleners die met mij bezig waren had ik soms het idee dat het allemaal kleine eilandjes waren die ieder voor zich erg hun best deden. Ook vind ik het een slechte zaak dat er geen Wmo-loket is. Mensen die het echt nodig hebben zijn niet op de hoogte en voor hen is het niet duidelijk waar ze terecht kunnen met vragen.

Uit het verhaal van Hans blijkt dat mensen met een hulpvraag nog niet altijd makkelijk hun weg vinden in Almere. Belangrijke prioriteit voor de komende jaren is dan ook het verbeteren van de weg naar ondersteuning. En ook op dit gebied past Almere het Eigen Kracht-model toe: de weg naar ondersteuning is vooral de zoektocht naar de eigen kracht, de krachtbronnen in de omgeving en de ondersteuning die daarop aansluit.

De vraag is het startpunt

Als burgers de gemeente of een organisatie benaderen met een vraag om ondersteuning, is dat soms een eenvoudige vraag waarop een simpel antwoord beschikbaar en afdoende is. Maar heel vaak is dat niet het geval. Dan moeten we daarnaar op zoek. Almere ziet de vraag van de burger als het startpunt van de weg naar ondersteuning. Daarnaast is de vraag ook aanleiding om de eigen mogelijkheden in kaart te brengen die de cliënt in zijn eigen unieke situatie heeft. Want het antwoord op de vraag ligt in die eigen kracht, de omgeving en de passende ondersteuning. Vaak op de manier die de klant al zelf voor ogen had, soms is er een beter alternatief.

Met een vragenlijst zelf op onderzoek uit

Met de EigenKrachtWijzer (helpt bij het vinden van oplossingen bij vragen over wonen, werken, welzijn en zorg in Almere) nodigt Almere burgers uit om zelf op onderzoek te gaan. Een zoektocht naar de vraag achter de vraag, maar ook een zoektocht naar een passend antwoord dat hij wellicht al in zijn omgeving kan vinden. De EigenKrachtWijzer kan door burgers via internet zelf worden uitgevoerd. De vragenlijst biedt beeldvorming, vraagverheldering, een onderzoek naar de eigen mogelijkheden, naar de krachtbronnen in de omgeving en doet suggesties voor oplossingen. De vragenlijst zal zo nodig ook doorgeleiden naar indicatiestelling voor voorzieningen. Daar waar wij indicatiestelling aan het oordeel van de professional kunnen overlaten, zetten we dat in gang. In de toekomst biedt de vragenlijst ook op onderdelen mogelijkheden voor zelfindicatie.

Samen met de vragenlijst aan de slag

De burger kan zelf met de vragenlijst aan de slag, maar kan hierbij ook ondersteuning vragen bij de gemeente of een organisatie in de stad. In de nabije toekomst zullen verschillende organisaties de mogelijkheid bieden om de burger te ondersteunen bij zijn zoektocht. Wanneer dat nodig is voert de indicatiesteller of professional een gesprek 'aan de keukentafel', waarbij de nadruk ligt op de individuele participatiemogelijkheden en -wensen. Organisaties werken met elkaar samen. Daar waar de burger aanklopt wordt hij verder geholpen. Soms kan zijn vraag direct worden beantwoord, soms is een nader gesprek nodig, soms wordt hij doorverwezen naar de organisatie die hem wel verder kan helpen. Tussen de eilandjes van Hans zijn bruggen gebouwd.

Netwerk van Wmo-loketten

Daar waar de burger aanklopt wordt hij verder geholpen. Dit is het uitgangspunt voor het toekomstige netwerk van Wmo-loketten. Aan alle in Almere werkende maatschappelijke organisaties wordt gevraagd om de rol op zich nemen in het bieden van informatie, advies en cliëntondersteuning op het gebied van de Wmo. De gemeente neemt hierin met het gemeentelijke loket deel en faciliteert dit verder door instrumentarium aan te bieden in de vorm van de EigenKrachtWijzer, een digitaal Wmo-loket en scholing. Afspraken omtrent samenwerking komen tot stand in de Wmo-coalitie en worden geborgd. Deze werkwijze heeft tot resultaat dat burgers sneller op de juiste plek terecht komen en dat ondersteuning daardoor effectiever geboden kan worden.

Kwaliteit van dienstverlening

Bij de weg naar ondersteuning streeft de gemeente naar een zeer goede dienstverlening. De komende periode wordt onderzocht hoe het SPZ het beste geïntegreerd kan worden in de totale gemeentelijke dienstverlening, zodat Wmo-informatie en advies nog beter beschikbaar wordt voor inwoners. Wmo-informatie wordt dan via telefoon, bij de balie en via internet beschikbaar. Voor de medewerkers vergt de Eigen-kracht-aanpak een omslag in de praktijk: van indicatiesteller van Wmo-voorzieningen naar participatie-adviseur. Hoe dit in de praktijk in de samenwerking met andere partijen vorm zal krijgen, wordt een belangrijk thema voor de Wmo-coalitie.

Integrale netwerken in de wijk, rond-de-tafelgesprekken bij jeugd

Als een hulpvraag complex wordt, zijn vaak meerdere hulpverleners betrokken. Het integraal netwerk in de wijken verenigt de hulpverleners rondom een ingewikkelde hulpvraag. Het Integraal Netwerk richt zich primair op het zoeken en versterken van de eigen kracht en het netwerk van de persoon. Met het doel de kwaliteit van leven te vergroten. Ook bij lastige opvoedsituaties gaan de hulpverleners rond de tafel. Zij richten zich op het verbeteren van de veilige en gezonde opvoedsituatie in het gezin en zoeken naar de bijdrage die hulpverleners daaraan kunnen leveren. De valkuil van het bieden van steeds meer zorg en ondersteuning wordt zo veel mogelijk vermeden.

Ik ben al een tijdje slecht ter been. Het lopen wordt steeds moeilijker en zelfs het kleine stukje naar de winkel lukt niet meer. Volgens de regels kom ik in aanmerking voor een scootmobiel, maar die wil ik niet. Ik heb een auto en ga die scootmobiel toch niet gebruiken. Een in- en uitstaphulp in mijn auto zou een uitkomst zijn. In overleg besluit mevrouw Menkema voor de waarde van de scootmobiel haar eigen auto te laten aanpassen.

Keuzemogelijkheden en keuzevrijheid

Als een burger ondersteuning nodig heeft, dan kan hij kiezen uit een scala van mogelijkheden. Een digitale sociale kaart zal hierin behulpzaam kunnen zijn. Het aanbod moet voldoende keuzemogelijkheden bieden. De gemeente ziet toe op de diversiteit in het aanbod en zal dit waar nodig bevorderen. Dit geldt voor zorg en welzijn en het wonen met ondersteuning. Keuzevrijheid op het gebied van individuele voorzieningen wordt bevorderd door de referentiesystematiek: niet alleen de goedkoopst, adequate voorziening behoort tot de mogelijkheden, maar voor de waarde van de geïndiceerde voorziening kan de klant kiezen voor een andere voorziening, mits die op soortgelijke wijze aan de participatiedoelstelling beantwoordt.

De weg naar wonen met zorg en welzijn

Gewoon wonen is het uitgangspunt. En ook de eigen verantwoordelijkheid van mensen om hun wooncarrière vorm te geven. Voor sommige mensen is de toegankelijkheid van de woning, en de aanwezigheid van zorg- en welzijnsvoorzieningen in de buurt van bijzonder belang. De weg naar wonen met zorg en welzijn bestaat soms uit het zoeken naar de beschikbare voorzieningen in de buurt van de huidige woning, soms uit het zoeken naar een andere, meer geschikte woning. Het aanbod van woningen in relatie tot zorg- en welzijnsvoorzieningen is nu nog onvoldoende in beeld, hierop wordt de komende jaren sterk ingezet. Ook het aanbod van aangepaste of door- en toegankelijke woningen zal inzichtelijk worden gemaakt, zodat inwoners van Almere op het gebied van het wonen met ondersteuning een afgewogen keuze kunnen maken.

4. De heer en mevrouw Lammers

Mevrouw Lammers: "Vier jaar geleden begonnen de eerste tekenen van dementie zich aan te dienen bij mijn man. Ruim twee jaar geleden gaf onze toenmalige huisarts aan dat ze vond dat mijn man getest moest worden op Alzheimer. Deze test is gedaan bij Polderburen (centrum voor verpleeghuiszorg) en daaruit bleek dat hij inderdaad de ziekte van Alzheimer heeft."

Tot een jaar geleden bleef ik vrijwel altijd thuis. Ik durfde mijn man niet meer alleen te laten. Mijn huisarts en de persoonlijk begeleider van Zorggroep Almere gaven aan dat het voor mij beter zou zijn als mijn man enkele dagen per week overdag naar De Overloop zou gaan. Mijn man gaat nu sinds een jaar naar de dagopvang. Zelf kan ik heel goed op mezelf zijn, maar in de weekenden als mijn man thuis is voel ik me wel alleen. Hij is zo veranderd dat hij mijn man van vroeger niet meer is. Een goed gesprek voeren is niet meer mogelijk.

Ik kan op veel mensen terugvallen, maar dat wil ik niet altijd. Ik ben vrij bescheiden en doe niet zo graag een beroep op een ander. Ik vind het moeilijk om hulp te vragen, terwijl de mensen aan wie ik dan hulp zou vragen het helemaal geen probleem zouden vinden.

Het proces van indicatiestelling is heel goed gegaan. Ook toen heb ik veel steun gehad aan de huisarts en de persoonlijk begeleider. Zij hebben het hele proces goed begeleid. Zowel onze vorige huisarts als onze huidige huisarts hebben mij altijd enorm gesteund.

Eens in de maand komt een vrijwilliger een kopje koffie met me drinken. Ik kan alles aan deze dame kwijt. Ik weet niet meer hoe ik daaraan gekomen ben. Mijn huisarts heeft ook veel dingen in werking gezet. Ik heb zelf helemaal geen moeite hoeven doen om hulp te krijgen. Verder krijg ik een keer in de week een alfahulp. Dat is te weinig. Ik moet eigenlijk meer aanvragen bij het Servicepunt Z, maar dat heb ik nog niet gedaan. Ik weet de weg naar zorg te vinden en als ik iets niet weet kan ik terugvallen op de persoonlijk begeleider en mijn huisarts. Wat mij betreft is de zorg in Almere goed geregeld.

Hoofdstuk 4 Passende ondersteuning

Mevrouw Lammers: Eens in de maand komt een vrijwilliger een kopje koffie met me drinken. Ik kan alles aan deze dame kwijt. Ik weet de weg naar zorg te vinden en als ik iets niet weet kan ik terugvallen op de persoonlijk begeleider en mijn huisarts. Wat mij betreft is de zorg in Almere goed geregeld.

Mevrouw Lammers leert ons dat mensen zich gerust voelen wanneer ze weten dat zorg en ondersteuning beschikbaar zijn als het nodig is. Het feitelijke beroep op ondersteuning is dan soms zelfs gering. De uitdaging waar Almere voor staat is het voorkomen dat (zwaardere) zorg nodig is door tijdige signalering en toeleiding en het vergroten van de beschikbaarheid van voldoende ondersteuning en voorzieningen.

Ondersteuning is maatwerk

Om zelfstandig te kunnen wonen en te participeren, is soms maatwerk nodig. Maatwerk is een op het individu toegesneden combinatie van eigen kracht, hulpbronnen in de omgeving, algemene en collectieve voorzieningen en eventuele individuele voorzieningen of ondersteuning. De persoon zelf staat hierbij centraal, maakt zijn keuzes en voert zo mogelijk de regie. Anderen - familieleden, professionals, vrijwilligers - kunnen hem daarbij helpen. Samen met betrokken organisaties wordt onderzocht of nog aanvullende vormen van ondersteuning nodig zijn.

Belemmeringen of beperkingen van mensen worden zeker niet ontkend. Als mensen belemmeringen ervaren in meedoen, dan hebben de samenleving, de gemeente en de maatschappelijke organisaties een taak in het wegnemen van belemmeringen en het versterken van de eigen kracht. Voorbeelden hiervan zijn de programma's voor armoedebestrijding, het volwassenenonderwijs en de begeleiding van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Sommige mensen weten de weg in het woud van regels niet te vinden. Een persoonlijke benadering is dan nodig. Bijvoorbeeld door het inzetten van de EigenKrachtWijzer waarbij met oog voor de leefwereld van de burger zijn toegang tot ondersteunende voorzieningen kan worden vergroot.

[Joris bezoekt al jaren het dagactiviteitencentrum. Geleidelijk heeft hij grip gekregen op zijn depressieve buien. Die hebben te maken met zijn situatie thuis, vroeger, maar daarover heeft hij al genoeg met hulpverleners gesproken. Sinds kort werkt hij in het wijkcentrum, hij houdt ervan om de boel netjes te houden en een praatje te maken met de mensen van de Klaverjasclub, voor wie hij wekelijks de tafels klaarzet. Meestal gaat het goed, maar soms even niet. Dan kan hij terugvallen op Lenneke, zijn begeleidster van het DAC. Die kent hem goed en weet precies wat er nodig is.

Als ondersteuning nodig is, moet die er zijn

De focus op eigen kracht is met nadruk niet bedoeld als ontkenning dat mensen ondersteuning nodig hebben. Eigen kracht betekent niet :‘zoek het zelf maar uit’. Als ondersteuning nodig is dan moet die geboden worden en van goede kwaliteit zijn. Dit betekent een deskundige zorgverlener die voldoende tijd heeft om zijn werk te doen, die rekening houdt met de vraag van de burger en met de manier waarop de burger de ondersteuning wil ontvangen.

De aanwezigheid van voldoende goede zorg is niet vanzelfsprekend. De druk op de voorzieningen neemt toe door de vergrijzing, de druk op de financiële middelen is groot, en de beschikbaarheid van voldoende en gekwalificeerd personeel neemt af. De gemeente ziet het als haar taak om hierin goed vinger aan de pols te houden en samen met partijen oplossingen voor eventuele problemen of lacunes te vinden.

Meneer en mevrouw Lammers komen niet meer zo vaak buiten de deur. Een boodschapje op de dagen dat meneer Lammers naar de dagopvang gaat is het enige. Sinds kort bezoeken zij samen maandelijks de verwenmiddagen. Daar ontmoeten zij andere mensen die in dezelfde situatie zitten als zij, maar vooral genieten ze van een heerlijke lunch, een stoelmassage en een optreden van het koor. Ze kunnen er weer even tegen.

Individuele Wmo-voorzieningen

De gemeente gaat onderzoeken of de regels voor de individuele voorzieningen – in het licht van de Almeerse Aanpak – zodanig kunnen worden bijgesteld, dat de verstrekking van individuele voorzieningen meer gaat aansluiten bij de participatiedoelstelling. Grote wijzigingen ten aanzien van het recht op individuele voorzieningen worden daarbij op dit moment niet beoogd. Wel zullen voor mensen met voldoende financiële draagkracht de vergoedingen voor voorzieningen worden beperkt, dan wel de eigen bijdrage worden verhoogd. Het mag niet zo zijn dat mensen met een laag inkomen om deze reden afzien van een individuele voorziening. In dat geval worden compenserende maatregelen getroffen.

Collectieve vormen van ondersteuning

Almere zoekt naar vormen van ondersteuning waarbij mensen elkaar ontmoeten, waar mensen actief zijn en misschien juist ook anderen tot steun kunnen zijn. Een lunch in het wijkcentrum in plaats van een maaltijd die aan huis wordt bezorgd. Een scootmobiel op afroep in de wijk beschikbaar, in plaats van de scootmobiel die in het schuurtje staat te roesten. De partners in de stad, waaronder het Servicepunt Z, kunnen via de Wmo-coalitie ideeën aandragen voor de ontwikkeling van nieuwe collectieve vormen van ondersteuning.

Versterken mantelzorg

Voor mensen met beperkingen of een chronische ziekte spelen mantelzorgers een cruciale rol. Zonder deze zorg van familie of bekenden is thuis blijven wonen vaak niet mogelijk. Maar mantelzorg staat onder druk: kinderen wonen ver weg of zijn druk met werk en opvoeding van kinderen, de duur van ziekenhuiszorg wordt beperkt waardoor een extra beroep op mantelzorgers wordt gedaan. De gemeente zet in op een goede ondersteuning van mantelzorgers, zodat zij het langer volhouden. Speerpunten voor de komende jaren zijn: ontlasting van mantelzorgers door respijtzorg, het bereiken en beter ondersteunen van allochtone mantelzorgers, het bereiken en beter ondersteunen van jonge mantelzorgers, het bevorderen van een mantelzorgvriendelijke personeelsbeleid en het wegnemen van de belemmeringen voor mantelzorg in de eigen woning.

Almeers antwoord op de bezuinigingen in de Awbz

Bezuinigingen in de Awbz leiden voor een groep burgers tot het wegvallen van individuele begeleiding. Het Wmo-beleid van de gemeente is bij uitstek gericht op de ondersteuning van mensen op het gebied van participatie en geeft dus in principe een passend antwoord op deze problematiek. De nadruk op het versterken van de eigen kracht en de kracht van de omgeving, het verbeteren van de weg naar ondersteuning, het bieden van passende ondersteuning, het zijn allemaal elementen van het Wmo-beleid waarmee ook deze groep zich voldoende ondersteund zou moeten weten.

Birgit heeft kort voor haar geboorte een hersenbeschadiging opgelopen, waardoor zij zowel verstandelijk als lichamelijk in haar ontwikkeling beperkt is. De ouders van Birgit: "Tijd voor onszelf hebben we door de zorg voor Birgit weinig. we hebben sinds de komst van Birgit geen nacht doorslapen en we zijn kort geleden voor het eerst sinds 21 jaar een week met z'n tweeën weg geweest omdat onze oudste dochter voor Birgit kwam zorgen. Langer dan een uur kunnen we haar niet alleen thuis laten en onze familie woont buiten Almere. Vrienden en kennissen durven vaak de verantwoordelijkheid niet aan, zeker nu haar gezondheid slecht is. Dat is logisch, maar wel jammer".

Moniteel onderzoeken we of dat ook werkelijk zo is en dat onderzoek loopt door in 2010. We onderzoeken actief of mensen in de getroffen klantgroepen de weg naar ondersteuning en participatie voldoende kunnen vinden. Op basis daarvan kunnen we besluiten tot uitbreiding van bestaande voorzieningen op het gebied van bijvoorbeeld praktische ondersteuning, of het ontwikkelen van nieuwe vormen van ondersteuning. De gemeente ziet hierbij een actieve rol weggelegd voor de Wmo-coalitie.

[Voor de heer en mevrouw Berger heeft de nieuwe AWBZ-maatregel forse gevolgen. De begeleiding die zij samen ontvingen gaat terug van 22 naar 4 uur per week. Zij gingen voorheen naar de dagbesteding in het Inloophuis en kregen 1 dag per week begeleiding thuis voor hulp bij praktische zaken. Meneer en mevrouw Berger, beiden doof is en slecht sprekend, maken zich grote zorgen. Ook huisarts, burens en familie voorzien grote problemen. De casus wordt ingebracht in het Integraal Netwerk waar gezocht wordt naar mogelijkheden om de participatie van deze mensen en de praktische ondersteuning op een andere manier vorm te geven.]

Wonen met ondersteuning

De woning is de uitvalsbasis voor het ondernemen van activiteiten en het onderhouden van contacten en is essentieel voor het deelnemen aan de samenleving. De aard en locatie van woningen in combinatie met de actieradius van de bewoner zijn hierin bepalend. Passende ondersteuning betekent hier: de juiste woning op de juiste plek.

De behoefte aan diversiteit in het woningaanbod neemt toe. Er is steeds minder sprake van een 'gemiddelde' wens op basis van handicap of leeftijd. Bovendien is gezien de vergrijzing het aantal woningen en het bijbehorende voorzieningenniveau voor ouderen en dementerenden de komende jaren niet toereikend. Er is zelfs op dit moment al sprake van de noodzaak van een inhaalslag wat betreft voldoende geschikte woningen en semi- en intramurale voorzieningen. In de komende jaren wordt daarom gewerkt aan een uitgebreider en meer divers woningaanbod voor ouderen en mensen met een beperking. Bij de locatiekeuze wordt rekening gehouden met de participatiemogelijkheden van bewoners en de daarbij benodigde ondersteuning. Ten slotte zal de kwaliteit van het woningaanbod worden versterkt door de toepassing van moderne technologie en domotica, die het comfort en de veiligheid in de woning vergroten. Vertegenwoordigers van de doelgroepen en mantelzorgers zullen bij de planontwikkeling worden betrokken. Essentieel bij de realisatie van deze doelstellingen is de intensieve samenwerking met betrokken organisaties, zoals woningcorporaties en zorgkantoor. Hierop zal sterk worden ingezet. In de bijlage vindt u een leidraad voor het werken aan wonen met welzijn en zorg in Almere in de komende jaren.

Birgit gaat volgend jaar zelfstandig wonen. Samen met 15 andere ouderparen hebben we een stichting opgericht om een appartementencomplex voor meervoudig gehandicapten te bouwen. Als het straks zover is, kunnen de jongeren hier op zichzelf wonen met behulp van 24-uurszorg.

Ondersteuning van jeugd bij opgroeien, opvoedondersteuning

De inzet van gemeente en partners is gericht op preventie: het voorkomen dat problemen escaleren en dat kinderen onnodig bij jeugdzorg terecht komen. Gelukkig lukt dat ook in veel gevallen, met 85 % van de kinderen en gezinnen in Almere gaat het goed. Het versterken van de opvoedkracht van ouders door opvoedondersteuning en het organiseren van ontmoeting en vormen van zelfhulp, voldoet in de meeste gevallen. Als het nodig is wordt aanvullende ondersteuning geboden via het Oké-punt. Het OKé-punt een samenwerkingsverband van gemeente en organisaties in de stad rond opgroeien en opvoeden.

Voor de komende jaren zijn de volgende 5 prioriteiten geformuleerd:

1. Alle kinderen klaar voor school
2. Effectieve preventie van risico's
3. Veilig en gezond spelen na school en buiten/dagarrangementen
4. Geen terugval in criminaliteit
5. Geen jongere zonder eigen dak boven het hoofd

Voor de groep zwerfjongeren scherpt de gemeente haar beleid aan. Ook voor deze groep jongeren is de rode draad van het beleid het bevorderen van participatie door wonen, zorg, scholing/werk onder regie van de jongere zelf. De komende jaren richten gemeente en partners zich op:

- vroegtijdige preventie van risico's
- signaleren, toeleiden en het realiseren van een centrale toegang voor opvang en zorg
- netwerksamenwerking en coördinatie
- uitbreiden opvang en woonbegeleiding, bevorderen doorstroommogelijkheden vanuit tijdelijk opvang
- verbeteren nazorg

In 2009 is de groep tienermoeders in Almere in beeld gebracht. Het beleid voor deze groep is ook gericht op preventie, versterken van de eigen kracht en de eigen regie, ondersteuning van het netwerk, opvoedingsondersteuning en het bevorderen van ontmoetings- en participatiemogelijkheden.

Vangnet

In sommige situaties is reguliere ondersteuning niet meer toereikend. Dakloosheid, verslaving, mishandeling en crisis in thuissituaties zijn nu grootstedelijke problemen die horen bij de omvang van de stad. Ook op dit vlak staat Almere lokaal en regionaal (centrumgemeente) primair voor een preventieve aanpak en het aanboren van eigen kracht en krachtbronnen in de omgeving. Ondersteuning is pas effectief als die aansluit bij de mogelijkheden en wensen van mensen zelf.

Voor de maatschappelijke opvang zijn zes prioriteiten vastgelegd in het Stedelijk Kompas:

1. Meer preventie van dakloosheid door het voorkomen van huisuitzettingen
2. Het op peil brengen van woon(zorg)voorzieningen en activeringsmogelijkheden
3. Meer en betere nazorg van ex-gedetineerden
4. Meer overlastvermindering
5. Minder uitval van cliënten uit de zorg
6. Een sluitende aanpak, opvang en zorg voor zwerfjongeren

Het Stedelijk Kompas wordt in de komende maanden geëvalueerd en bijgesteld. Daarbij heeft Almere een trekkersrol voor de zes Flevolandse gemeenten en overlegt met hen over de besteding van de rijksmiddelen.

De ontwikkeling van één toegangspoort - Centrale Toegang Flevoland - zal de cliënt met complexe problemen betere waarborgen bieden dat hij de trajecten van opvang en zorg ontvangt die hij nodig heeft. De samenwerking en samenhang met het veiligheidsbeleid en het Veiligheidshuis ten gunste van de nazorg ex-gedetineerden wordt uitgebouwd en verbeterd.

In het Deelplan ambulant verslavingsbeleid Almere zijn vijf prioriteiten vastgelegd:

1. Meer preventie van alcohol- en softdrugsgebruik onder jongeren
2. Een betere en integrale aanpak en hulpaanbod voor risicojongeren met (een grote kans op) verslaving.
3. Meer voorkomen en betere, vroege signalering van verslaving bij volwassenen en ouderen
4. Chronisch verslaafden ontvangen meer en betere zorg en huisvesting
5. Versterking van de samenwerking van politie/justitie, gemeente en verslavingszorg.

De vrouwenopvang en de uitvoering Wet tijdelijk huisverbod zijn onderdeel van de brede lokale en regionale aanpak van huiselijk geweld. De komende jaren zal de huidige aanpak verbeterd en uitgebreid worden. Daarvoor wordt één regionaal plan ter bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling ontwikkeld. Onderzoek naar en beleid ten aanzien van ouderenmishandeling wordt de komende jaren uitgevoerd.

Binnen het armoedebeluid van de gemeente neemt de intensieve inzet op preventie een belangrijke plaats in. Het vergroten van het gebruik van inkomensondersteuning en activering is een van de speerpunten. Het huidige succesvolle protocol 'Voorkomen van huisuitzettingen' wordt geëvalueerd en de aanpak wordt verder verbeterd. Een protocol 'Voorkomen afsluiten Nutsvoorziening' wordt ontwikkeld en ingevoerd. Bij de schuldhulpverlening wordt in toenemende mate ingezet op preventie, onder andere door budgetcursussen aan kinderen en jongeren.

5. Leonieke

Leonieke Bos (62 jaar) is werkzaam als Procescoördinator Jeugd bij de gemeente Almere. De functie van procescoördinator komt voort uit het Oké-punt opschalingsmodel bij hulpverlening aan gezinnen. Leonieke houdt zich bezig met de coördinatie van de hulpverlening bij 'multi problem' gezinnen in Almere.

Leonieke: "Twee jaar geleden is het opschalingsmodel bedacht om organisaties die kinderen in de knel helpen te laten samenwerken. Hulpverleners zagen vaak maar een deel van het probleem en de hulp stagneerde soms doordat hulpverleners van elkaar dachten dat de ander het probleem zou aanpakken.

Daarom worden er nu rondetafelgesprekken georganiseerd voor hulpverleners van kinderen/gezinnen waarbij vijf hulpverleners of meer betrokken zijn. Bij deze gesprekken ben ik de voorzitter. Alle betrokken hulpverleners kunnen tijdens de rondetafelgesprekken hun deel van het verhaal kwijt en zo is iedereen op de hoogte van de hele situatie. Tijdens de rondetafelgesprekken worden er doelen gesteld en afspraken gemaakt om de situatie te verbeteren. Instanties die aanwezig zijn bij deze rondetafelgesprekken zijn scholen, politie, Bureau Jeugdzorg, GGD, Advies en Meldpunt Kindermishandeling, Steunpunt Huiselijk Geweld, Fornhese en Tactus Verslavingszorg. De ouders worden altijd bij het tweede gesprek uitgenodigd.

Er was heel veel behoefte aan samenwerking en regie, omdat vaak niet duidelijk was wie welke rol had. Hulpverleners kenden elkaar niet en er bestonden vooroordelen over elkaars werk. Het goede van het opschalingsmodel is dat hulpverleners nu met elkaar om tafel zitten en direct contact met elkaar kunnen opnemen. Ik hoor nu steeds minder vaak "ja, toen en toen is hij naar Bureau Jeugdzorg gegaan en heb ik er nooit meer iets over gehoord". We werken alleen met de hulpverleners die bij het gezin horen.

Er is een aantal knelpunten waar we tegenaan lopen. Het hulpverleningsproces loopt enorme vertraging op door indicatiestellingen. Door de toenemende verantwoordingseisen laat de efficiëntie te wensen over en bestaan er lange wachttijden. Hulpverleners zijn veel bezig met het invullen van formulieren. De wachtlijsten bij instellingen leiden ertoe dat het vaak lang duurt tot mensen ergens terecht kunnen. Organisaties buiten Flevoland hebben vaak geen boodschap aan onze afspraken.

Het opschalingsmodel voor jeugdhulpverlening heeft een positief effect op de samenleving. Het wordt gebruikt voor gezinnen waar sprake is van opvoedingsproblemen, schuldsanering, financiële problemen, schoolverzuim, angst voor loverboys, problemen met licht verstandelijke gehandicapten en mensen met een psychiatrische stoornis. Dit jeugdbeleid is een schot in de roos bij zulke ingewikkelde zaken. Het model zou ook heel goed voor volwassenen kunnen werken. Het kan eigenlijk voor alle vormen van hulp werken. Wat mij zo aanspreekt in deze aanpak is dat we nu doorgaan tot het beter is. Nu blijf je met mensen in contact totdat je echt ziet dat het beter gaat. Meestal sluit je de casussen af met een positief gevoel. Dit jeugdbeleid is een schot in de roos!

Hoofdstuk 5 Uitdagingen voor de toekomst

Leonieke: Dit jeugdbeleid is een schot in de roos. Wat mij zo aanspreekt in de aanpak is dat we doorgaan tot het beter is. Nu blijf je met mensen in contact totdat je echt ziet dat het beter gaat. Toch is er een aantal knelpunten waar we tegenaan lopen. Vertraging in het hulpverleningsproces door indicatiestellingen, toenemende verantwoordingsseisen en wachtlijsten bij instellingen.

Leonieke wijst ons op de positieve en de negatieve ontwikkelingen op het gebied van zorg en ondersteuning. Almere heeft de ambitie om negatieve ontwikkelingen om te buigen tot positieve. De cultuur van wantrouwen die tot uitdrukking komt in tijdverslindende verantwoordingsseisen moet omgebogen worden in een cultuur van vertrouwen waarin het voor professional en cliënt goed toeven is. De neiging tot opknippen van de zorg via strikte indicatiestelling wordt bestreden door integraal te kijken naar zorg en ondersteuning en goed samen te werken in de uitvoering. In dit hoofdstuk kijkt Almere wat verder vooruit: wat komt er de komende 10 tot 20 jaar op ons af en wat zijn daarop de mogelijk antwoorden?

Kanteling in het denken

De kanteling die Almere wil maken is de beweging van zorgen naar ontzorgen: ondersteuning is gericht op het versterken van de eigen kracht en de krachtbronnen in de omgeving. Het aanboddenken is echter nog niet verdreven en vraaggericht werken is niet genoeg ontwikkeld. Almere wil de grenzen van deze cultuur opzoeken en overschrijden. Huidige financieringsstelsels ondersteunen dit onvoldoende: indicatiestelling richt zich alleen op beperkingen. De burger beweegt zich strategisch om verzekerd te zijn van schaarse zorg, in plaats van dat hij zich ondersteund weet in zijn eigen kracht en participatie en het realiseren van een zo groot mogelijke kwaliteit van leven. De Wmo, de Awbz en de Zorgverzekeringswet zijn elkaars concurrenten en de burger is de dupe. Almere wil een beweging inzetten in de richting van een meer gezonde financiering van zorg en ondersteuning. Momenteel wordt getracht dit aan te tonen in een businesscase.

De Almere Principles als leidraad

De Almere Principles vormen een krachtige en inspirerende beginselverklaring voor de ontwikkeling van een duurzame stad sociaal, economisch en ecologisch. Zij vormen een openbaar manifest, dat openlijk onder woorden brengt welke waarden Almere belangrijk vindt voor de stad van nu en de stad van de toekomst. Zij nodigen ons uit om serieus en fundamenteel na te denken over ons eigen werk, over de gevolgen van ons werk en over onze bijdrage aan een duurzaam en gezond Almere.

Tijdens het schrijven van deze nota heeft ons gemeentebestuur samen met het Rijk het besluit genomen over de schaa sprong van Almere die moet leiden tot de stadsuitbreiding met 60.000 woningen en 100.000 banen tot 2030. Een van de bouwstenen voor het besluit is de Sociale Agenda Almere 'Mensen maken de stad'. De agenda biedt inzicht in de huidige sociale en culturele demografie en staat van de stad en de uitdagingen en ambities die voor ons liggen de komende twee decennia. In deze agenda vormen de principles de leidraad voor uitwerking van de sociale opgaven van de bestaande stad en haar uitbreidingen.

De uitdaging en opdracht is de Sociale Agenda en de Almere Principles nog sterker te vertalen naar een lange termijn toekomstbeeld en koers van het Wmo beleid. We willen een brug slaan tussen deze principes van duurzaamheid en de toekomst van gezonde maatschappelijke participatie en steunsystemen.

De Wmo en de zeven Almere Principles

1. Koester diversiteit

In sociale verbanden vergroot diversiteit het vermogen van een cultuur om te scheppen, om te innoveren en te bloeien. Een stad met een rijke variatie biedt ook weerstand tegen periodes waarin het minder goed gaat of sprake is van calamiteiten.

In de Wmo willen we steeds beter en meer eigen initiatieven en oplossingen van burgers centraal stellen en bevorderen. Eenzijdigheid leidt tot een verlies aan kracht en moeten we daarom zien te voorkomen.

2. Verbindt plaats en context

De stad zal vanuit eigen kracht en tot wederzijds voordeel actieve relaties moeten onderhouden met de haar omringende gemeenschappen. Dit geldt ook voor de individuele burger. Vanuit de eigen kracht en tot wederzijds voordeel zal hij actieve relaties met zijn omgeving moeten kunnen opbouwen (= participatie). Omgekeerd geldt hetzelfde: de kracht van de omgeving is nodig voor gezonde individuen.

Dit betekent dat wij op alle fronten aandacht moeten hebben voor de verbinding individu-omgeving.

De leefwereld van de burger moet gekend worden, daar liggen vaak belangrijke oplossingen voor zich voordoende problemen. In de toekomst zullen naast de huidige (het keukentafel-gesprek en Eigen-KrachtWijzer) ook nieuwe methoden ontwikkeld moeten worden.

Ook betekent het dat wij aandacht moeten besteden aan lokale infrastructuur: door intensief betrekken te zijn bij de plaatselijke gemeenschap en door ons te verbinden met lokale energiestromen (burgers, professionals, management of bedrijfsleven) kunnen we duurzame sociale verbanden creëren die bijdragen aan de lokale gezondheid en welbevinden.

Op het niveau van beleidsontwikkeling moeten we gebiedsgericht te werk gaan: vanuit de gebieden/stadsdelen aansluiten bij lokale krachten en/of noden.

3. Combineer stad en natuur

Mensen hebben een aangeboren noodzaak om zich met de natuur te verbinden. Contact met de natuur verbetert de gezondheid, vermindert stress, verhoogt het leervermogen e.d. Een sterk besef van deze verbondenheid kan leiden tot verantwoordelijkheid en respect voor de natuur en het moedigt aan tot nieuwe modellen voor groei die de natuurlijke wereld zullen verheffen en behouden.

Dit betekent dat wij ons in alles bewust moeten zijn van het effect van natuur op de gezondheid en het welbevinden van mensen. Juist de opbouw van Almere nu en toekomstig met veel ruimte voor de natuur biedt allerlei kansen voor gezonde leefstijlen in combinatie met de natuur.

4. Anticipeer op veranderingen

Voor de ontwikkeling van de stad is flexibiliteit en aanpasbaarheid in plannen en programma's nodig. Dit betekent dat wij in beleidsprocessen veel vrije ruimte moeten inbouwen (alleen kaders stellen) en bestaande verwachtingen moeten managen. Niet denken in blauwdrukken of eindproducten. De onzekerheid over de uitkomst moeten we durven aan te moedigen.

Het Rijk moet het mede mogelijk maken dat Almere kan ontregelen en ontschotten. Ook op het gebied van de Wmo hebben we dat gedaan en willen we dat de komende jaren blijven doen. We doen dat door onszelf en onze partners aan te spreken op ambities en open te staan voor vernieuwing, door het benutten van nationale en internationale kennisinstituten, door nationaal en internationaal uitwisselen en benutten van deskundigheid en ervaring, en door het zoeken van verbindingen met de wetenschap: gericht onderzoek naar de effectiviteit van nieuwe interventies.

5. Blijf innoveren

Om de stad vooruit te brengen, zullen wij nieuwe en verbeterde processen, technologieën en infrastructuren aanmoedigen en experimenten en kennisuitwisseling ondersteunen. Experimenten en innovatie zijn van wezenlijk belang. Almere is al dertig jaar een vrijplaats, een broedplaats en een laboratorium voor vernieuwing op velerlei gebied.

Ook in de Wmo willen wij veel ruimte blijven geven aan innovaties en experimenten: zij kunnen immers leiden tot belangrijke verbeteringen, meer kwaliteit en meer toekomstbestendige antwoorden. Voorwaarde daarbij is wel dat wij bij iedere innovatie theorie en praktijk, toepassing en evaluatie stelselmatig aan elkaar verbinden opdat wij ook daadwerkelijk kunnen leren (ook van mislukkingen) en deze kennis kunnen delen met anderen. Dit betekent ook dat er een voortdurende innovatie nodig is in regelgeving en in werkmethoden.

Het vraagstuk van voldoende 'handen aan het bed' ziet Almere vooral als een vraagstuk van de aantrekkelijkheid van het vak. Door een grotere autonomie voor de professional, meer samenwerking, aanspreken op de professionele verantwoordelijkheid, en een vermindering van de verantwoordingsplicht, ziet Almere mogelijkheden om de liefde en belangstelling voor het vak weer te doen groeien. Almere wil dit proces steunen door bij te dragen aan scholing en deskundigheidsbevordering van professionals. Health School Almere en het toekomstig Hoger Onderwijs in de stad kunnen hierop inzetten. Zo zorgen we dat Almere de innovatieve zorgstad blijft die ze al jaren is.

6. Ontwerp gezonde systemen

Om de stad te verduurzamen zullen wij in onze stedelijke systemen 'cradle-to-cradle-oplossingen' benutten in het besef van de onderlinge afhankelijkheid van ecologische, sociale en economische gezondheid op ieder schaalniveau. Duurzaamheid moet daarbij gezien worden als een mentaliteit; deze mentaliteit moet vervolgens doorwerken op ieder terrein en in alle systemen (infrastructuren).

Gezonde, duurzame systemen gaan uit van eigen kracht en het vergroten van het zelfoplossend vermogen van mensen/groepen/wijken e.d. Gezonde systemen veronderstellen ook dat iedereen –zoveel als mogelijk– meedoet (participatie). Eigen kracht, het ondersteunen van het zelfoplossend vermogen en de nadruk op participatie moeten een krachtige mentaliteit gaan worden die overal in terugkomt.

Zo'n gezond, duurzaam systeem vereist een goede 'hardware': betekent dat we als gemeente ook de infrastructuur moeten stimuleren die deze mentaliteit bevorderen; zowel op stedelijk als op lokaal niveau. Gezonde systemen gaan ook uit van "vertrouwen" in plaats van "wantrouwen"; dit heeft betekenis voor de wijze waarop wij met partners in de stad en met onze subsidierelaties omgaan.

7. Mensen maken de stad

Vanuit de erkenning dat burgers de drijvende kracht zijn in het maken, behouden en verduurzamen van de stad, ondersteunen wij hun streven om hun unieke mogelijkheden te verwezenlijken. Mensen maken de stad, ook in sociale zin, ieder afzonderlijk maar vooral ook gezamenlijk. Sleutelbegrippen zijn individuele vrijheid, emancipatie en sociale samenhang, zelfverwerkelijking, zelforganisatie en zelfregulering. Of mensen daadwerkelijk de stad zullen maken, is afhankelijk van het vermogen van burgers om zelfstandig, met kennis van zaken en zonder angst over de koers van hun leven te kunnen beschikken. Belangrijke voorwaarden voor empowerment zijn daarom goed onderwijs en goede zorg en toegankelijkheid van onderwijs en zorg.

We beschouwen burgers, organisaties, bedrijven en professionals als partners, als sociaal kapitaal en stimuleren initiatieven die de kwaliteit en leefbaarheid in de eigen woonomgeving verbeteren, waarbij mensen zelf de zeggenschap hebben en verantwoordelijkheid dragen. Het gaat steeds om benutting van talenten en ambities van de Almeerders zelf. Dat betekent ook dat wij dit in onze beleidsprocessen ook veel ruimte moeten geven.

In de planningsbehoefte van de stad is het nodig een krachtige rol te spelen. De jonge stad Almere gaat, weliswaar in een trager tempo dan de meeste gemeenten, in de komende 20 jaar sterk vergrijzen. Gemeente en partners moeten zich hier tijdig op voorbereiden. Vooral de realisatie van voldoende geschikte woningen en bijbehorende zorg moet tijdig worden geïnitieerd.

Even zo geldt dit voor de planning van kwalitatief goede voorzieningen als wijk- en gezondheidscentra, zorginstellingen en opvang van kwetsbare groepen. We zetten daarbij ook in op innovatieve concepten waar burgers, cliënten en anderen nadrukkelijk invloed kunnen hebben.

Hoofdstuk 6 Prioriteiten voor 2010 en 2011

Dit WMO-beleidsplan mondt uit in onderstaande 10 beleidsprioriteiten. Jaarlijks worden deze prioriteiten in een werkplan verder geconcretiseerd.

Wmo-krachttoer

De Eigen-kracht aanpak van Almere vergt een omslag in denken en doen. Daarom gaan we erover vertellen, met mensen in gesprek, ideeën verzamelen en opleiding en training ontwikkelen. Kortom een krachttoer die in 2010 gaat starten.

Wmo-coalitie

De nieuwe Wmo-coalitie van burgers en partners in de stad gaat vernieuwende oplossingen bedenken voor problemen op het grensvlak van financieringsstromen.

Samenwerken voor participatie

We zetten in op de samenwerking tussen de verschillende diensten, afdelingen en teams van de gemeente ten behoeve van de participatie van inwoners.

Actieve burgers

We ontwikkelen meer oog en oor voor de actieve burgers in de stad. Hoe kan de gemeente hen ondersteunen bij het werken aan een sociaal krachtige samenleving?

Ondersteuning vrijwilligers en mantelzorgers

We gaan de geformuleerde speerpunten uitvoeren, zodat vrijwilligers en mantelzorgers zich beter ondersteund weten.

Leidraad voor wonen, zorg en welzijn

Om wonen, zorg en welzijn goed op elkaar te laten aansluiten is intensieve samenwerking nodig. Samen onderzoek uitvoeren, samen nieuwe projecten opzetten, lopende projecten afstemmen. De leidraad geeft houvast in het versterken van die samenwerking.

De weg naar ondersteuning

De komende twee jaren werken we actief aan de implementatie van de EigenKrachtWijzer en de sociale kaart, aan de vorming van een netwerk van loketten in de stad en aan training voor professionals en vrijwilligers in hun omslag naar het vak van participatieadviseur.

Wmo-opschalingsmodel

De weg naar ondersteuning en de samenwerking tijdens de ondersteuning wordt strakker georganiseerd door de principes van het opschalingsmodel jeugd ook te gaan toepassen bij volwassenen.

Collectieve vormen van ondersteuning

Door het uitvoeren van pilots onderzoeken we de mogelijkheden van nieuwe collectieve vormen van ondersteuning en breiden die zo mogelijk uit.

Passende ondersteuning

Op allerlei terreinen blijft de gemeente signaleren of passende ondersteuning wordt geboden en of aanvullende voorzieningen noodzakelijk zijn. De gevolgen van de bezuinigingen in de Awbz krijgen daarbij bijzondere aandacht.

Hoofdstuk 7 Financieel kader Wmo Almere

Toelichting op het financieel kader Wmo

Voor de uitvoering van beleid is de beschikbaarheid van financiële middelen vanzelfsprekend een voorwaarde. Op pagina 44 wordt een overzicht gegeven van bestaande en begrote middelen in de Wmo over de verschillende prestatievelden van de Wmo. Het betreft hier de budgetten die via subsidieverlening en Wmo-uitvoering van Servicepunt Z worden verstrekt. In het overzicht zijn niet meegenomen: de personeelskosten van beleid en uitvoering, de middelen die besteed worden aan incidentele projecten en de incidentele investeringen. Op de besteding van deze middelen is minder directe sturing mogelijk.

Wat doen we voor deze middelen?

De middelen worden ingezet voor allerlei activiteiten binnen de verschillende prestatievelden. Het budget van prestatieveld 1 wordt bijvoorbeeld ingezet voor de activiteiten van het sociaal-cultureel werk in de wijkcentra. Middelen voor het Oké-punt zitten in prestatieveld 2. De activiteiten van de organisaties die vrijwilligers ondersteunen worden bekostigd met de middelen uit prestatieveld 4. En de middelen uit prestatieveld 5 worden bijvoorbeeld ingezet voor de integrale netwerken in de wijken. Enkele prestatievelden vragen om nadere toelichting:

Prestatieveld 2

De toename van de bedragen 2009 ten opzichte van 2008 wordt verklaard door het feit dat de Brede Doeluitkering Jeugd en Gezin in 2008 niet geheel was besteed. Door middel van een begrotingswijziging is het budget bij de najaarsnota aan het volgende begrotingsjaar toegevoegd. Bovendien is deze doeluitkering in 2009 verhoogd.

Prestatieveld 3

De middelen die worden besteed in prestatieveld 3 lijken in omvang relatief laag. Dat wordt veroorzaakt doordat de middelen die worden besteed aan dit prestatieveld vooral te vinden zijn in de categorieën personeelskosten en incidentele projecten die buiten het financiële kader vallen. Zo kan het frontoffice van Servicepunt Z beschouwd worden als uitvoering van de informatie- en adviestaak. Ook de middelen die zijn besteed aan het Project digitale EigenKrachtWijzer en het Project Centrale Toegang horen bij prestatieveld 3, maar zijn niet in dit overzicht van structurele middelen opgenomen.

Prestatieveld 6

Opvallend in het overzicht is de grote omvang van het Prestatieveld 6 (individuele voorzieningen voor mensen met een beperking). Het betreft hier de voorzieningen zoals Persoonlijke Assistentie (hulp bij het huishouden), rolstoelen, woningaanpassingen.

Wat doen we hiervoor?	2009 ¹
Verstrekingen prestatieveld 6 in 2009	
Aantal uren persoonlijke assistentie per jaar	330.000
Aantal gebruikers collectief vervoer	3000
Aantal handbewogen rolstoelen	1100
Aantal elektrische rolstoelen	135
Aantal scootmobielen	1722
Aantal roerende woonvoorzieningen	450
Aantal kleine woningaanpassingen (tot € 6800)	400
Aantal grote woningaanpassingen (> € 6800)	10

Belangrijk is dat het hier een open-einde-regeling betreft. Dat betekent dat als mensen een aanvraag doen die voldoet aan de door de gemeente gestelde criteria, de voorziening wordt verstrekt. Dat betekent dus ook dat de financiële sturing en de speelruimte op dit prestatieveld gering is. Die is beperkt tot het reguleren van de criteria, de eigen-bijdrageregeling, en de inkoopstrategie.

Van belang is overigens dat de inkomsten van de gemeente in het gemeentefonds voor wat betreft de persoonlijke assistentie nu nagenoeg overeenkomen met de uitgaven. In eerdere jaren had Almere hier te maken met een financieel voordeel. De verwachting is dat de omvang van deze bedragen aan de inkomstenkant te gevolge van gunstige berekeningsmethoden door het rijk de komende jaren nog blijft groeien.

Een daarmee samenhangende strategie die Almere nastreeft is in deze nota meerdere malen benoemd: het ontwikkelen van meer collectieve vormen van ondersteuning. Dit is vanuit de visie van de gemeente op de Wmo wenselijk, collectieve vormen van ondersteuning bevorderen ontmoeting en participatie en beperken daarmee het beroep op zwaardere zorg. Ook kan dit vanuit financieel opzicht interessant zijn: collectieve ondersteuning is relatief goedkoper dan individuele ondersteuning. Een voorinvestering is daarvoor echter nodig. Hierbij worden belangrijke dilemma's zichtbaar: Ten eerste staat de voor de gemeente sterke toename van het beroep op individuele voorzieningen een investering in collectieve ondersteuning in de weg. Ten tweede lijkt de investering in collectieve ondersteuning ook effect te hebben op het beroep op de AWBZ, zonder dat er een verschuiving van middelen optreedt. Almere hoopt in de businesscase Wmo-Awbz het bewijs hiervoor te kunnen leveren en op basis daarvan in de komende jaren een verschuiving tot stand te brengen.

Prestatieveld 7

Ook bij Prestatieveld 7 valt de stijging tussen 2008 en 2009 op. Ook hier is, vergelijkbaar met prestatieveld 2, sprake van een overheveling van niet-bestede bedragen uit 2008 en een toename van de Rijksregeling. Daarnaast zijn nieuwe taken en budgetten toegevoegd voor respectievelijk huiselijk geweld, maatschappelijke opvang en ondersteunende begeleiding.

Financiële speelruimte in de Wmo

Door de omvang en diversiteit van het Wmo-beleid is het niet wenselijk in het kader van deze nota gedetailleerde voorstellen te doen voor verschuiving van budgetten en wijzigingen in de besteding van middelen. In de toekomst wil het College de financiële speelruimte maximaal benutten, in goed overleg met Wmo-coalitie en cliëntenraad.

Ten eerste noemen we de beoogde uitbreiding van collectieve vormen van ondersteuning. Voorbeelden daarvan zijn uitbreiding eettafels in de buurt, ontmoetingsactiviteiten, vrijetijdsactiviteiten, scootmobielpool en het faciliteren van zelfhulpgroepen. De verwachting is dat hierdoor het beroep op individuele voorzieningen minder sterk stijgt dan wel in relatieve zin afneemt. Andersom, door de criteria voor de individuele voorzieningen aan te scherpen ontstaat ruimte voor een investering in collectieve ondersteuning.

Ten tweede is er de noodzaak tot investeren op het gebied van informatie, advies en cliëntondersteuning (prestatieveld 3). Door problemen in een vroeg stadium op te sporen en door mensen beter toe te leiden naar passende vormen van ondersteuning, is de verwachting dat investeringen in de toekomst kunnen leiden tot een verminderd beroep op voorzieningen. Dus door eventuele beschikbare budgetten juist op dit prestatieveld in te zetten, kan in de toekomst de effectiviteit van de ondersteuning worden vergroot en kan in financieel opzicht wellicht een besparing worden gerealiseerd.

Ten derde de idee om meer vrije ruimte te creëren in de beschikbare budgetten. Wanneer wij stellen dat de eigen kracht van mensen en de kracht van de samenleving de sleutel vormen tot meer participatie, dan moeten we dat mede ondersteunen met financiële middelen. Denk aan een fonds voor burgerinitiatieven vergelijkbaar met het Fonds Diversiteit.

Ten vierde de mogelijkheid om de eventuele autonome groei van bestaande budgetten te benutten voor bovenstaande investeringen.

Ten slotte de idee om – voor zover de wettelijke kaders dat toestaan – een onderzoek te doen naar het anders inzetten van bestaande Wmo-budgetten. Bovengenoemde oplossingslijnen kunnen daarbij als leidraad dienen. Het past uitdrukkelijk in het beleid om daarbij als gemeente niet alleen op te treden, maar daarvoor een beroep te doen op de Wmo-coalitie met de maatschappelijke partners.

Overzicht Wmo-middelen (budgetten subsidieverlening en verstrekkingen Servicepunt Z)

		lasten	lasten	lasten	lasten	lasten
Prestatievelden		werkelijk 2007	werkelijk 2008	begroot 2009	begroot 2010	begroot 2011
P1	Sociale samenhang	5.862.000,00	6.275.000,00	6.766.000,00	6.629.000,00	6.629.000,00
P2	Ondersteuning jeugd	5.368.000,00	5.539.000,00	7.368.000,00	7.176.000,00	7.176.000,00
P3	Informatie & advies	79.000,00	66.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00
P4	Vrijwilligers en mantelzorg	1.470.000,00	1.631.000,00	1.656.000,00	1.764.000,00	1.826.000,00
P5	Collectieve voorzieningen	1.618.000,00	2.301.000,00	2.202.000,00	2.202.000,00	2.202.000,00
P6	Individuele voorzieningen	14.067.000,00	13.605.000,00	15.728.000,00	16.407.000,00	16.563.000,00
P7	Maatschappelijke opvang	1.391.000,00	2.976.000,00	5.659.000,00	5.005.000,00	5.465.000,00
P8	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg	893.000,00	1.361.000,00	1.631.000,00	1.344.000,00	1.344.000,00
P9	Verslavingsbeleid	2.265.000,00	1.082.000,00	1.284.000,00	1.641.000,00	1.720.000,00
	Algemeen	649.000,00	640.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00
totaal		33.662.000,00	35.476.000,00	42.317.000,00	42.191.000,00	42.948.000,00
dekking	rijksregelingen	7.019.000,00	6.815.000,00	11.416.000,00	9.659.000,00	9.659.000,00
	eigen bijdragen	1.156.000,00	1.040.000,00	1.348.000,00	1.885.000,00	1.885.000,00
	overig	141.000,00	21.000,00	75.000,00	75.000,00	75.000,00
	algemene middelen gemeente	25.346.000,00	27.600.000,00	29.478.000,00	30.572.000,00	31.329.000,00
totaal		33.662.000,00	35.476.000,00	42.317.000,00	42.191.000,00	42.948.000,00

NB. Niet opgenomen in dit overzicht zijn: Wmo-middelen die besteed worden binnen dienst Publiekszaken (zoals bijvoorbeeld de middelen t.b.v. het armoedebeleid) en Projectbureau Stad (bijvoorbeeld wijkbudgetten), de personeelskosten van beleid en uitvoering, en ten slotte de middelen die besteed worden aan incidentele projecten en de incidentele investeringen.

A woman wearing a light-colored hijab and a dark apron is smiling at the camera. She is in a kitchen, with white cabinets and a tiled backsplash visible in the background. She is holding a small object in her right hand, possibly a piece of food or a small tool. The entire image has a blue tint.

‘Als ik jullie kan helpen, moet je me gewoon betrekken. Ik kan mensen zoeken. Jullie kunnen mij altijd bellen maar het moet altijd op vrijdag...’

Hassania M’rani Alaoui ,Almere 2009

Overzicht Deelnota's en bijlagen Wmo-nota

Aan deze Wmo-nota is een reeks bijlagen gekoppeld. In de digitale versie van deze nota, kunnen de bijlagen via een link direct worden benaderd. Wilt u een van de bijlagen op papier ontvangen, dan kunt u contact opnemen met: Gemeente Almere, Secretariaat DMO, tversteegt@dalmere.nl.

De eerste vier zijn nieuwe deelnota's, die tegelijk met de nota 'De kracht van Almere' zijn vastgesteld.

- Vrijwilligerswerk en mantelzorgondersteuning
- Leidraad werken aan wonen, met welzijn en zorg
- Almeers antwoord op de bezuinigingen AWBZ
- Van zwervend beleid naar zwervjongerenbeleid

De overige bijlagen zijn nota's en projectplannen op het gebied van de WMO die eerder zijn vastgesteld.

- 'U doet mee', beleidsnota Wmo gemeente Almere 2008-2012
- Werken aan een stevige basis, Wmo-monitor gemeente Almere, 2009
- Plan van Aanpak Wmo-coalitie Almere 2009
- Het Oké-punt dat ben je zelf! Maart 2008
- Nota Hoofdpijnen armoedebeleid 2007
- Nota Uitwerkingen armoedebeleid 2008
- Nota Beschrijving armoedebeleid 2009
- Almere All-inn 2008 – 2010, Nota diversiteit gemeente Almere
- Iedereen Doet Mee, visie op de Wet participatiebudget gemeente Almere, 2009
- Passie voor sport 2009 – 2012, Sportnota
- Stad met verbeelding 2009 – 2012, Cultuurnota
- Projectplan EigenKrachtWijzer Almere, 2008
- Verordening (2007?) en reglement verstrekkingen individuele Wmo-voorzieningen, (2009)
- Plan van Aanpak Stedelijk Kompas Flevoland 2008 - 2014
- Bestuurlijk kader Regiovisie ambulante verslavingszorg Flevoland 2008 - 2012
- Nazorg ex-gedetineerden Almere februari 2009
- Regiovisie maatschappelijke opvang en huiselijk geweld (vrouwenopvang) Flevoland 2005
- Plan van Aanpak Centrale toegang maart 2009
- Beleidsnota Voorzieningen 2008
- Deelplan Ambulant verslavingsbeleid 2008 – 2012 gemeente Almere.

Overzicht Prestatievelden Wmo

Overzicht prestatievelden Wmo

1. het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten
2. op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden
3. het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning
4. het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers
5. het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem
6. het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijke verkeer
7. het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang
8. het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen
9. het bevorderen van verslavingsbeleid

Prestatievelden	1	2	3	4	5	6	7	8	9
H.1 Mensen van Almere	x	x	x	x	x	x	x	x	x
H.2 Meedoen	x	x		x	x				
H.3 De weg naar ondersteuning			x		x				
H.4 Passende ondersteuning	x	x		x	x	x	x	x	x
H.5 Uitdagingen toekomst	x	x	x	x	x	x	x	x	x

In deze beleidsnota is samenhang door clustering van de prestatievelden in de hoofdstukken 2 t/m 4. De hoofdstukken 1 en 5 hebben een meer algemeen karakter, en hebben betrekking op alle prestatievelden.

Colofon

Uitgave van: Gemeente Almere, Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, 2010

Tekst: Maartje Bekkers, Hanneke Gorter en Wytse Miedema. Met medewerking van Teamleden

Sociaal Krachtige Samenleving

Fotografie: Ingrid Uyen/Etuconsult, Rob van Schooten/Communicatie, Beeldbank/

Ministerie van VWS

Vormgeving: SBZ/Communicatie/Vormgeving

Druk: OBT bv, Den Haag

Met veel dank aan alle voor deze uitgave geïnterviewde inwoners van Almere